

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Biologický vs. právní otec v českém právním řádu

Účelem tohoto článku je, jak název napovídá, poukázat na některé aspekty postavení biologického a právního otce v českém právním řádu, tedy srovnání postavení muže, který dítě skutečně počal, a muže, jemuž svědčí domněnka otcovství. Konkrétně se nám pak bude v případě právního otce jednat o muže, jemuž svědčí domněnka první, tedy manžela matky.

Na úvod nutno zopakovat, že dle ust. § 776 zák. č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku (dále jen „OZ“) je otcem dítěte manžel matky, a to v případě, že se dítě narodilo v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné. Pokud pak matka za trvání manželství počne dítě s jiným mužem, může v zásadě dojít k těmto dvěma diametrálně odlišným situacím, jimiž se budeme dále blíže zabývat.

- Biologický otec si je svého otcovství vědom, k dítěti se hlásí a aktivně se chce na jeho výchově a výživě podílet. Svého postavení si je vědom i otec právní, který je připraven biologickému otci „ustoupit“, když na tom, aby byl po stránce právní otcem takového dítěte nemá žádný zájem.
- Biologický otec by se sice rád stal i právním otcem dítěte, avšak v cestě mu stojí současný otec právní, tedy manžel matky, který trvá na tom, že dítě je jeho. K tomuto stanovisku se navíc připojí i matka.

Určení otcovství souhlasným prohlášením dle § 777 OZ

Pokud se jedná o situaci první, pak tato bude v praxi asi situací nejčastější. Zákonodárce na ni pamatoval v ust. § 777 OZ, které řeší případ, kdy se dítě narodí v době mezi zahájením řízení o rozvod manželství a třístým dnem po jeho zániku. V takovém případě je možno zahájit zjednodušené řízení, v jehož rámci manžel, popř. bývalý manžel matky, jiný muž (pro účely tohoto článku biologický otec) a matka prohlásí, že otcem dítěte je biologický otec.

Na uvedené ustanovení OZ navazuje procesní úprava obsažená v ust. § 416 zák. č. [292/2013](#) Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen z.ř.s.). Jedná se o řízení, které je možno zahájit na návrh kteréhokoliv ze zainteresovaných, jinými slovy návrh na určení otcovství souhlasným prohlášením k dítěti je oprávněna podat jak matka a právní otec dítěte, tak i otec biologický. Z podání by pak mělo být zřejmé, že se jedná o návrh na určení otcovství souhlasným prohlášením, a to ačkoliv v případě právního otce (manžela, resp. bývalého manžela matky) se bude jednat obsahově o prohlášení, jímž právní otec své otcovství popírá.

Kromě shora uvedeného může být ale řízení zahájeno i z moci úřední. Jedná se totiž o řízení nemeritorního charakteru, kdy soud nezjišťuje, kdo je nebo není skutečným otcem dítěte, pouze vyslechne zainteresované strany a jejich prohlášení zaprotokoluje. Z tohoto důvodu tedy ani nemusí vyčkávat, až mu dojde návrh některého z oprávněných na jeho zahájení.[1] Pokud tedy zjistí např. v rámci řízení o rozvod manželství účastníků skutečnosti, které by zahájení řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením odůvodňovaly, sám takové řízení provede, přičemž nemusí vydávat ani usnesení o zahájení řízení.[2]

Vzhledem k tomu, že se jedná, jak je shora uvedeno, o řízení nemeritorní, není jeho výsledkem věcné rozhodnutí o tom, kdo je otcem dítěte, ale pouze oznámení o souhlasném prohlášení ve smyslu ust. § 777 OZ směřované příslušnému matričnímu úřadu, který na jeho podkladě otcovství запиše.

Pro dosažení tohoto matričního zápisu ovšem musí být splněno několik předpokladů. Předně, jak bylo uvedeno již shora, musí dojít ohledně otcovství dítěte k souhlasnému prohlášení všech tří zainteresovaných osob, tedy manžela matky (právního otce), matky a muže, který o sobě tvrdí, že je otcem (biologického otce). Zároveň je nutno, aby se jednalo o dítě, které se narodilo v době mezi zahájením řízení o rozvod manželství a 300 dnem po zániku manželství. V případě, že tedy manželskou krizi zkomplikuje těhotenství manželky, jeví se z hlediska právního jako vhodné na nic nečekat a podat návrh na rozvod manželství co nejdříve, pokud možno tak, aby k rozvodu manželství došlo ještě před samotným porodem. Důvodem tohoto doporučení je kromě shora uvedeného předpokladu i následující.

Dle ust. § 416 odst. 2 z.ř.s. platí, že pokud byl návrh na určení otcovství souhlasným prohlášením ve smyslu ust. § 777 OZ podán před pravomocným skončením řízení o rozvod, nebo neplatnost manželství, soud řízení přeruší do doby, než rozsudek, kterým bylo rozhodnuto o tom, že manželství je neplatné nebo se rozvádí, nabylo právní moci. V případě, že by pak došlo k zastavení řízení o rozvod manželství či prohlášení jeho neplatnosti, soud zastaví rovněž i řízení o určení otcovství. Tyto procesní mantinely samy o sobě nevypadají nijak nepřekonatelně. Mírné interpretační obtíže však vzbuzuje obecně platné ustanovení § 755 odst. 3 OZ, podle kterého platí, že soud manželství, z něhož se narodilo nezletilé nesvéprávné dítě, nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte. Stricto sensu by tedy, v případě, že se narodí dítě za trvání manželství, mělo být zahájeno nejprve řízení o úpravě poměrů k dítěti pro dobu po rozvodu, a to přesto, že se toto dítě narodilo až po podání návrhu na rozvod manželství. V takovém řízení by muselo být rozhodnuto o tom, komu bude dítě pro dobu po rozvodu svěřeno do péče, a právnímu otci dítěte by v podstatě čistě formálně bylo stanoveno výživné. Pokud by se chtěl právní otec takovému postupu bránit, musel by iniciovat klasické řízení o popření otcovství, tedy postupovat tak, jak tomu bylo do účinnosti OZ. Takový postup by však přirozeně nebyl v souladu s účelem ust. § 777 OZ a proto je nutno dovodit, že uvedené ustanovení je ve vztahu k ust. § 755 odst. 3 OZ lex specialis a požadavek na úpravu poměrů k nezletilému dítěti před rozvodem manželství se v takovém případě neuplatní. Otázkou zůstává, proč zákonodárce zvolil řešení přerušování řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením do doby pravomocného rozhodnutí o rozvodu manželství, když opačný přístup by se dle názoru autorky jevil jako více logický, a to nejen s ohledem na ust. § 755 odst. 3 OZ, který akcentuje zájem dítěte na tom, aby jeho postavení bylo před rozvodem manželství jasně vyřešeno, ale i dosavadní zavedenou praxi. Pokud se jedná o možné praktické neblahé dopady takové úpravy, je nutno doufat, že soudy budou v praxi postupovat tak, že nejprve v rámci řízení o souhlasném prohlášení o určení otcovství, které případně samy zahájí, vyslechnou všechny zainteresované účastníky, a pak teprve řízení přeruší a vyčkají právní moci rozsudku o rozvodu manželství toliko s tím, aby odeslaly příslušnému matričnímu úřadu uvedené oznámení.

Pokud by se pak naopak dítě narodilo až po rozvodu manželství, avšak do 300 dne po jeho zániku, je třeba se i touto situací zabývat, a to nejpozději do jednoho roku ode dne narození dítěte (lhůta je tedy delší než obecná popěrná lhůta). Samotné řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením je pak shodné, když toliko odpadá potřeba vyčkání na právní moc rozsudku o rozvodu manželství.

V této souvislosti nutno ještě pro úplnost doplnit, že rodičům dítěte, které se narodilo do 300 dnů po právní moci rozsudku o rozvodu manželství matky, nabízí právní řád i řešení jednodušší, a to řešení ve formě uzavření dalšího manželství, když podle ust. § 776 odst. 2 OZ platí, že narodí-li se dítě ženě znovu provdané, má se za to, že otcem dítěte je manžel pozdější, a to přesto, že se dítě narodilo před 300 dne od právní moci rozsudku o rozvodu manželství předchozího. Zákonodárce se zde tedy

přiklonil k určitému zvýhodnění institutu manželství oproti soužití nesezdaných partnerů, jimž nezbyvá nic jiného než iniciovat soudní řízení.

V případě první vybrané typové situace tedy můžeme na závěr konstatovat, že postavení biologického a právního otce je v tomto případě rovnocenné, když oba mohou iniciovat řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením. Jen právní otec či matka však mohou otcovství popřít.

Popření otcovství manžela matky

Výrazně složitější je proto situace druhá, kdy je zřejmé, např. na podkladě provedeného testu DNA, že dítě není potomkem právního otce, tedy manžela matky, ale jak matka, tak i právní otec na tomto otcovství trvají.

Pokud se jedná o úpravu obsaženou v OZ, resp. z.ř.s., je třeba konstatovat, že právní řád nenabízí v tomto případě biologickému otci mnoho možností, jak se svých otcovských práv domoci. Řízení o určení, resp. popření otcovství je (až na dále konstatované výjimky) řízením návrhovým, přičemž oprávněn k podání návrhu na zahájení řízení o popření otcovství ve smyslu ust. § 785 a násl. je toliko manžel matky (právní otec) a matka. Výjimky jsou pak stanoveny ve prospěch zahájení řízení o popření, resp. určení otcovství ex offio pouze dvě, a to v prvním případě poté, co bylo pravomocně určeno, že zde manželství není, kdy soud z moci úřední zahájí řízení o určení otcovství a v případě druhém pak ve smyslu ust. § 793 OZ (resp. 419 z.ř.s.) v případě, že *to vyžaduje zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva*. Problémem biologického otce však v našem případě je, že se tato v pořadí druhá výjimka ve prospěch zahájení řízení o popření otcovství zmocí úřední vztahuje pouze na situace, kdy byl otec dítěte určen souhlasným prohlášením rodičů, nikoliv tedy na případ, kdy právnímu otci svědčí první domněnka otcovství.

V této souvislosti je třeba konstatovat, že ani dle předchozí právní úprava, tedy ust. § 57 a násl. zák. č. [94/1963](#) Sb., o rodině (dále jen „ZoR“), biologickému otci právo na popření otcovství manžela matky nepřiznávala. Zásadním rozdílem oproti předchozí právní úpravě však spočívá v tom, že tvůrci nového občanského zákoníku byl vypuštěn tzv. zásah nejvyššího státního zástupce, který byl dle ust. § 62 ZoR oprávněn podat návrh na popření otcovství proti otci, matce i dítěti, vyžadoval-li to to vyžaduje zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva zájem dítěte, a to po uplynutí tzv. popěrné lhůty. Před uplynutím popěrné lhůty pak disponoval tímto oprávněním opět toliko v případě, že se jednalo o popření otcovství, které bylo předtím založeno souhlasným prohlášením rodičů (ust. § 62a ZoR).

Biologickému otci se zde tedy otevírala možnost brojit proti otcovství právního otce prostřednictvím nejvyššího státního zástupce, který ve smyslu ust. § 62 ZoR mohl po uplynutí lhůty pro popření otcovství podat návrh na popření otcovství i tam, kde bylo otcovství založeno první domněnkou, tedy proti manželce matky. V současné době však již ani tato (v praxi spíše hypotetická) šance biologickému otci dána není. Podívejme se tedy blíže na důvody vedoucí k této změně a na to, zda se skutečně v situaci biologického otce nedá nic dělat.

Úvodem je třeba konstatovat, že ani za účinnosti ZoR nebyly šance biologického otce na to, domoci se svých práv k dítěti vysoké. Jediným a rozhodujícím kritériem totiž ani v této době nebyla otázka biologická[3] a judikatura se celkově, zřejmě i pod určitým tlakem judikatury Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku (dál jen „ESPL“),[4] postupně přikláněla nikoliv na stranu „některého z otců“, nýbrž stále výrazněji akcentuje tzv. nejlepší zájem dítěte, tedy pojem vyplývající z čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Tento nejlepší zájem dítěte přitom dle judikatury nelze omezit na dosažení souladu mezi biologickým a právním stavem, když je naopak spatřován zejména v tom, aby bylo dosaženo stabilního a dlouhodobého řešení, které bude nejen pro dítě zárukou dosažení právní

jistoty v rodinných vztazích. Za zcela ideální stav je přitom považován soulad mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím, tedy mezi rodičovstvím založeným biologickými vazbami mezi dítětem a poskytovatelem genetického materiálu (biologické rodičovství), rodičovstvím, kde rodič vykonává péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví a o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (sociální rodič), a rodičovstvím založeném na právních domněnkách, kdy rodičem je ten, koho zákon za rodiče dítěte považuje (právní rodičovství); není-li tento soulad dobře možný, je třeba s ohledem na konkrétní okolnosti případu uvážit, který z uvedených aspektů rodičovství převažuje.[5]

Zásadním se pak v tomto kontextu jeví rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.4.2012 sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 102/2012, který k této otázce uvádí, že *„Rozsudek vyhlášený v řízení podle § 62 zák. o rod. nemusí zcela bezvýjimečně deklarovat soulad mezi biologickým a právním otcovstvím, ale jeho cílem je, za užití zásady nejlepšího zájmu dítěte plynoucí z ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi jednotlivými konkurujícími zájmy dotčených osob.“* Těmito konkurujícími zájmy je přitom třeba rozumět jednak právo na soukromý život, kam je podle judikatury ESPL třeba zařadit i právo na to, znát své příbuzné, na straně jedné a práva na rodinný život na straně druhé, kam lze bezesporu zařadit i zájem na právní jistotě v sociálních vztazích. Pod zájem dítěte pak nutno řadit nejen otázky jeho totožnosti či kulturního nebo sociálního pozadí, ale např. i jeho hmotné zabezpečení, návaznost na dosud poskytovanou péči apod. Dle citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu pak zásada „nejlepšího zájmu dítěte“ ve smyslu Úmluvy plní funkci vyvažování v kolizích mezi konkrétními právy s tím, že zájem dítěte je třeba při rozhodovací činnosti považovat vždy za „přední“ hledisko. *„Z užití výrazu „přední“ (primary) a nikoliv „prvořadý“ (paramount) je dovozováno, že nejlepší zájem dítěte má být mezi jinými zájmy zvažován na prvním místě a má mu být dán větší význam než jiným zájmům, nemusí mít nicméně za všech okolností absolutní prioritu (srov. M. Freeman, opus cit., str. 62).“* [6]

Ačkoliv by se pak mohlo zdát, že uvedené závěry lze s ohledem na odkaz na Úmluvu o právech dítěte aplikovat jen tam, kde bude rozhodováno o otcovství k dítěti nezletilému, nebude ani tento závěr absolutní. V rozsudku ze dne 24.9.2014 sp. zn. 30 Cdo 1982/2012 Nejvyšší soud sice dovedl, že v případech zletilých dětí nelze bez dalšího postupovat zcela stejně jako v případech dětí nezletilých a považovat zájem dítěte za přední hledisko, když standardů Úmluvy o právech dítěte se zletilé dítě již skutečně dovolávat nemůže. Přesto však biologická realita opět nebude hlediskem zásadním a jediným, když i zde dochází ke kolizi různých zájmů a práv chráněných právními předpisy, a to nejen zájmů zletilého dítěte, nýbrž i zájmů dalších osob, které by mohly být rozhodnutím dotčeny.

Celkově tedy s ohledem na shora uvedené skutečnosti možno konstatovat, že z hlediska hmotně právního není postavení biologického otce lehké, když jeho zájem na tom podílet se aktivně na výchově a výživě vlastního dítěte může záhy ztroskotat na rozhodnutí matky a jejího manžela o otcovství právním. Pokud se pak k tomuto otcovství právnímu navíc přidruží ještě i otcovství sociální, tedy pokud se otec právní o dítě stará, zajišťuje jeho výchovu a výživu a dítě samo jej za svého otce považuje, lze si jen těžko představit, že by se soud bez dalšího postavil na stranu otce biologického. Ani po stránce procesní pak není za současného právního stavu situace biologického otce záviděníhodná. Jak bylo konstatováno OZ biologickému otci právo na popření otcovství otce právního, resp. manžela matky, nepřiznává. Toto právo mají toliko manžel sám a matka dítěte. Pokud by se pak tedy biologický otec chtěl pokusit svých práv domoci, byl by nucen spolehnout se na instanci nejvyšší, resp. na Ústavní soud či případně ESPL. Ani zde však nemůže s ohledem na citovanou judikaturu počítat bez dalšího s kladným výsledkem.

[1] JUDr. Karel Svoboda, Ph.D.: Souhlasná prohlášení o otcovství podle § 415 a § 416, IN
Rekodifikace a Praxe 9/2014 , str. 10

[2] Tamtéž

[3] např. náleží Ústavního soudu ČR ze dne 20. února 2007 sp. zn. II. ÚS 568/06, kde Ústavní soud sice položil principiální důraz na biologické vazby v rodině, ale nevyjádřil zcela bezvýhradný respekt toliko k biologické realitě; náleží Ústavního soudu ČR ze dne 8.7.2011 sp. zn. PL. ÚS 15/09, kde Ústavní soud ČR vyjádřil závěr, že požadavek právního a biologického otcovství nelze považovat za absolutní.

[4] např. Nylund proti Finsku (ESPL odmítl stížnost tvrzeného biologického otce, který se domáhal určení otcovství k dítěti, které bylo počato před uzavřením manželství matky s jiným mužem, ale narodilo se již za trvání tohoto manželství); Anayo proti Německu (soudy odepřely biologickému otci právo na styk s dvojčaty, s nimiž nikdy nežil a za jejichž biologického otce byl považován manžel matky); Rožaňski proti Polsku (ESPL připustil, že biologická realita nemusí mít přednost před právní domněnkou, pokud odpovídá realitě sociální)

[5] rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 298/2010 ze dne 14.7.2010

[6] rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.4.2012 sp. zn. 30 Cdo 3430/2011

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Smluvní autonomie vs. ochrana slabší strany v moderním kontraktačním právu](#)
- [Reklamace vad stavby](#)
- [Konec „severných ateliérů“? Nový stavební zákon otevírá dveře k rekolaudaci ubytovacích jednotek na plnohodnotné byty](#)
- [Oceňování nemovitosti a přiměřená náhrada při zrušení spoluvlastnictví](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 33.: Prevence střetu zájmů \(jednatel × společnost\)](#)
- [Úročení jistoty \(kauce\), kterou skládá podnájemce nájemci - II. díl](#)
- [Když obecní pozemky již nemusí být obecní - institut mimořádného vydržení v obecním právu](#)
- [Střet zájmů členů volených orgánů obchodních korporací: pravidla, proces a následky](#)
- [Dvě kiwi denně: EU schválila první zdravotní tvrzení pro čerstvé ovoce](#)
- [Nová „tlačítková“ povinnost pro e-shopy](#)
- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)